Beste lezer,

Zoals je weet bestaat N.C.S.V. Dr. Nico Muller dit jaar 50 jaar! Afgelopen november organiseerde Nico Muller een lustrumcongres en het onderwerp van dit strafblad is dan ook, in lijn met het congres, **zedendelicten**.

Zo zal er eerst een overzicht worden gegeven van de ontwikkeling van de zedenwetgeving en de rechtsvorming door de Hoge Raad. Daarna wordt zowel de kant van het slachtoffer als de criminologische kant van de dader belicht.

Op het gebied van Internationaal en Europees strafrecht wordt er gekeken naar de mogelijkheden van strafrechtelijke vervolging van het seksueel misbruik binnen de katholieke kerk en het seksueel geweld in conflictsituaties door terroristische groeperingen.

Tot slot een artikel over de digitalisering van zedendelicten. Men kan daarbij denken aan wraakporno en sextortion. Zijn deze strafbaar gesteld in ons Wetboek van Strafrecht?

Veel leesplezier!

Robin Creuels
Hoofdredacteur

Colofon

Hoofdredacteur
Robin Creuels

Redactie
Nikki Bosboom
Shima Chotkan
Eline Ernst
Katy Lever
Anne Lodder

Inhoudsopgave

1 *Woord vooraf*

2 *De ontwikkeling van zedenwetgeving en rechtsvorming door de Hoge Raad*

4 *Aangifte bij zedendelicten: niet zo vanzelfsprekend*

6 *Culturele criminologie en zedendeliquentie*

8 *Seksueel misbruik binnen de katholieke kerk*

10 *Zonder strijd geen overwinning*

12 *De digitalisering van zedendelicten*

De ontwikkeling van zedenwetgeving en rechtsvorming door de Hoge Raad

Door Shima Chotkan (Pre-masterstudent Rechtsgeleerdheid)

Inleiding

Wetgeving verandert continu, met name zedenwetgeving.[1] De tijden veranderen, en maatschappelijke opvattingen veranderen met de tijd mee. De meningen over seksualiteit lopen tegenwoordig erg uiteen. Maatschappelijke opvattingen worden beïnvloed door maatschappelijke ontwikkelingen, zoals een vergaande digitalisering van de samenleving.[2] Zo worden via het internet contacten gelegd met een seksuele lading en vinden mensen nieuwe manieren om hun seksuele behoeften te bevredigen.[3] Voorbeelden van nieuwe verschijnselen zijn wraakporno[4], sextortion[5] en grooming. Grooming[6] is strafbaar sinds 2010, voor de strafbaarheid van wraakporno of sextortion bestaan (nog) geen specifieke strafbepalingen.[7]

In dit artikel worden enkele uitspraken van de Hoge Raad (hierna: HR) besproken, namelijk de welbekende Tongzoen-arresten[8] en een uitspraak over het minder bekende - in ieder geval voor mij - grooming. De Tongzoen-arresten laten zien hoe de motivering van de HR met de tijdsgeest verandert.[9] De jurisprudentie over grooming is (nog) schaars, maar de invulling van de bestanddelen uit artikel 248e Sr is volop in gang.[10] In de aangehaalde uitspraak[11] geeft de HR invulling aan één van die bestanddelen. Eerst komen enkele ontwikkelingen aan bod.

Enkele historische en hedendaagse ontwikkelingen

In 1911 speelde de christelijke moraal een grote rol bij de ontwikkeling van zedenwetgeving. Seks was enkel bedoeld voor de voortplanting binnen het (heteroseksuele, monogame) huwelijk.[12] Zo waren in het toenmalige Wetboek van Strafrecht bijvoorbeeld overspel, gemeenschap buiten het huwelijk, het gebruik van anticonceptie en pornografie strafbaar.[13] Al gauw werd binnen de maatschappij seks losgekoppeld van de voortplanting, het huwelijk en (vaste) relaties.[14] Dit kwam door bijvoorbeeld de komst van de pil, maar ook door de opkomst van mensenrechten uit het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.[15] Tot en met 1984 werd de zedenwetgeving geliberaliseerd. Seksualiteit is een bij uitstek privé-terrein en burgers mogen hun eigen seksuele moraal bepalen (wat natuurlijk niet betekent dat iedere seksuele gedraging is toegestaan).[16]

Vandaag de dag wordt de ontwikkeling van zedenwetgeving ook beïnvloed door het toegenomen belang voor slachtoffers binnen het strafrecht.[17] Zij hebben recht op strafrechtelijke bescherming tegen inbreuken op hun (seksuele) lichamelijke integriteit. De wetgever zal zedenwetgeving moeten ontwikkelen die balanceert tussen enerzijds terughoudendheid, om de seksuele privacy te waarborgen en anderzijds interventie, om voldoende strafrechtelijke bescherming te bieden tegen inbreuken op de seksuele lichamelijke integriteit van slachtoffers.[18] Het is duidelijk dat de wetgever voor een complexe taak staat bij de ontwikkeling van zedenwetgeving. Door het formuleren van open delictsomschrijvingen probeert de wetgever die bescherming te bieden.[19] Rechters krijgen hierdoor meer ruimte de wet te interpreteren en bestanddelen verder in te vullen, maar komen voor de beantwoording van complexe rechtsvragen te staan.[20] Een goed voorbeeld is het bestanddeel seksueel binnendringen uit artikel 242 Sr (verkrachting).

Rechtsvorming door de Hoge Raad

Tongzoen-arresten

In artikel 242 van het Wetboek van Strafrecht (hierna: Sr) is (afgedwongen) seksueel binnendringen strafbaar gesteld als verkrachting. Het bestanddeel moest door de HR worden ingevuld, omdat onder het seksueel binnendringen allerlei vormen van penetratie kunnen vallen.[21] In 2013 is de HR teruggekomen op vaste rechtspraak dat een afgedwongen tongzoen kan worden gekwalificeerd als verkrachting.[22]

In *Tongzoen I* lijkt de HR vooral aansluiting te zoeken bij de wetsgeschiedenis. De HR oordeelde dat het bestanddeel 'seksueel binnendringen' uit artikel 242 Sr ieder binnendringen van het lichaam met een seksuele strekking omvat.[23] De nadruk kwam daarbij te liggen op de strekking van de strafbepaling: de bescherming van inbreuken tegen de (seksuele) lichamelijke integriteit. Volgens de HR kunnen ook minder ernstige vormen van seksueel binnendringen als inbreuk worden ervaren en kunnen deze even kwetsend zijn als gedwongen geslachtsgemeenschap.[24] Het arrest kreeg kritiek vanuit de literatuur: volgens het algemene spraakgebruik houdt een tongzoen niet hetzelfde in als verkrachting.[25] In 2013 lijkt de motivering van de HR met de veranderde tijdsgeest geen stand te houden. De HR gaat om: een afgedwongen tongzoen kan geen verkrachting meer opleveren, maar wel aanranding in de zin van artikel 246 Sr. Dit neemt niet weg dat een ongewenste tongzoen nog steeds het seksueel binnendringen van het lichaam oplevert. Een ongewenste tongzoen kan simpelweg niet gelijk worden gesteld met geslachtsgemeenschap. In *Tongzoen II* keek de HR naar de grammaticale interpretatie (het algemene spraakgebruik), maar ook naar het systeem van de wet: de ongewenste tongzoen kan ook onder het bereik van een andere strafbepalingen vallen met dezelfde strekking.[26]

Grooming

Grooming, ook wel digitaal kinderlokken, is een vorm van pedofilie.[27] Volwassenen proberen via een digitaal communicatiemiddel contact te leggen met kinderen onder de zestien, om seksuele handelingen te verrichten of kinderpornografie te maken.[28] Grooming is een bijzonder voorbereidingsdelict: voor strafbaarheid hoeft geen fysiek contact of seksueel misbruik te hebben plaatsgevonden.[29] Wel moet er contact zijn gelegd, in combinatie met concreet gemaakte afspraken over een ontmoeting (de communicatiefase) en daaropvolgende (uitvoerings)handelingen om die ontmoeting te laten plaatsvinden.[30] Voorbeelden van die handelingen zijn het zich begeven van de verdachte naar de ontmoetingsplek; het geven van een routebeschrijving aan het slachtoffer en het voor die ontmoeting vrij nemen van het werk.[31]

---

[1] C. Kelk, 'Uitdijende strafbaarheid van onzedelijk handelen', *AA* 2015, afl. 6, p. 520-527.
[2] Ibid.
[3] Ibid.
[4] *"Het uit wraak via het internet verspreiden van vertrouwelijke, intieme gegevens van de ex-partner."*, zie S. van der Hof, 'Wraakporno op internet', *AA* 2016, afl. 1, p. 54-59.
[5] Het gebruik van verkregen intiem beeldmateriaal als chantagemiddel, zie S. van der Hof, 'Wraakporno op internet', *AA* 2016, afl. 1, p. 54-59.
[6] Artikel 248e Sr.
[7] S. van der Hof, 'Wraakporno op internet', *AA* 2016, afl. 1, p. 54-59.
[8] HR 21 april 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZD1026, m.nt. J. De Hullu (*Tongzoen I*), HR 12 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ2653, m.nt. N. Keijzer (*Tongzoen II*).
[9] N. Rozemond, 'Nogmaals de tongzoen', *AA* 2014, afl. 4, p. 291-196.
[10] HR 11 november 2014, ECLI:NL:HR:2014:3140, m.nt. N. Keijzer.
[11] Ibid.
[12] C.W. Maris, 'Recht & moraal: de Hoge Raad tijdens de seksuele revolutie', *AA* 2005. afl. 10, p. 807-814.
[13] Ibid.
[14] C. Kelk, 'Uitdijende strafbaarheid van onzedelijk handelen', *AA* 2015, afl. 6, p. 520-527.
[15] C.W. Maris, 'Recht & moraal: de Hoge Raad tijdens de seksuele revolutie', *AA* 2005. afl. 10, p. 807-814.
[16] C. Kelk, 'Uitdijende strafbaarheid van onzedelijk handelen', *AA* 2015, afl. 6, p. 520-527.
[17] Ibid.
[18] Ibid.
[19] Ibid.
[20] C. Kelk, 'Uitdijende strafbaarheid van onzedelijk handelen', *AA* 2015, afl. 6, p. 520-527.
[21] N. Rozemond, 'Tongzoen', *AA* 2013, afl. 11, p. 839-845.
[22] HR 12 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ2653, m.nt. N. Keijzer (Tongzoen II).
[23] N. Rozemond, 'Nogmaals de tongzoen', AA 2014, afl. 4, p. 291-293.
[24] HR 12 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ2653, m.nt. N. Keijzer (Tongzoen II), r.o. 2.5, HR 22 februari 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC9650, m.nt. A.C. 't Hart.
[25] HR 12 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ2653, m.nt. N. Keijzer (Tongzoen II), r.o. 2.5.
[26] N. Rozemond, 'Tongzoen', *AA* 2013, afl. 11, p. 839-845.
[27] https://www.politie.nl/themas/grooming.html
[28] Artikel 248e Sr.
[29] K. Lindenberg, 'De lokpuber verstopt zich in het materiële recht', *AA* 2016, afl. 12, p. 942-950.
[30] HR 11 november 2014, ECLI:NL:HR:2014:3140, m.nt. N. Keijzer.
[31] Ibid.

In 2014 heeft de HR invulling gegeven aan *'handelingen die zijn gericht op de verwezenlijking van die ontmoeting'* uit artikel 248e Sr. Een 25-jarige verdachte had via chatgesprekken en sms-berichten veelvuldig contact met een elf-jarig meisje. Het contact bestond voornamelijk uit berichten met een seksuele lading. Verdachte drong aan op een ontmoeting, zodat hij seks met het meisje kon hebben. Tot een ontmoeting is het niet gekomen. Centraal stond de vraag of de chatgesprekken en sms-berichten konden gelden als handelingen die waren gericht op het laten plaatsvinden van een ontmoeting, of dat deze handelingen vielen onder de communicatiefase. De HR oordeelde dat het via chatgesprekken en sms-berichten aandringen op een ontmoeting in het bos, bij het winkelcentrum of bij het slachtoffer thuis en het afgeven van het telefoonnummer van verdachte allen handelingen zijn in de zin van artikel 248e Sr.[32] Zowel het via chatgesprekken en sms-berichten aandringen op een ontmoeting als het afgeven van het telefoonnummer, kunnen ook vallen onder de communicatiefase.[33] Het contact behoort dan tot het voorstellen van een ontmoeting, maar er is geen handeling verricht om de ontmoeting te realiseren. In plaats van een veroordeling, zou dit een (kunnen) vrijspraak opleveren. Er is dan niet aan de vereisten voor strafbaarheid op grond van artikel 248e Sr voldaan. Ook in deze uitspraak lijkt de HR grote waarde te hechten aan de wetsgeschiedenis, met name de beoogde reikwijdte van de strafbepaling door de wetgever en de strekking van de strafbepaling: het bieden van voldoende strafrechtelijke bescherming aan kinderen tegen seksueel misbruik van pedoseksuelen.[34]

Tot slot

Het is natuurlijk niet mogelijk een volledig beeld te geven van de ontwikkelingen binnen de zedenwetgeving, de beweegredenen van de wetgever en de rechtsvorming door de HR. Wel blijkt dat de ontwikkeling van zedenwetgeving en de verdere invulling door de rechtspraak een complexe taak is. Maatschappelijke opvattingen veranderen en de meningen over seksualiteit lopen sterk uiteen. De vergaande digitalisering van de samenleving speelt een grote rol. Zo is ons huidige Wetboek van Strafrecht nog niet toegespitst op nieuwe verschijnselen binnen de zeden zoals wraakporno of sextortion. De wetgever biedt zoveel mogelijk strafrechtelijke bescherming door het formuleren van open delictsomschrijvingen. De rechter komt hierdoor voor de beantwoording van complexe rechtsvragen te staan. Zo laten de Tongzoen-arresten zien hoe de motivering van de HR met de tijdsgeest verandert. Daar waar de HR in het *Tongzoen I* vooral waarde hechtte aan de wetsgeschiedenis, komt deze interpretatiemethode in het tweede Tongzoen-arrest niet aan bod. De HR lijkt zich aan te sluiten bij de kritiek vanuit de literatuur: een tongzoen heeft naar algemeen spraakgebruik niet de betekenis van verkrachting. In de uitspraak over grooming ziet men vooral een beginnende fase van de verdere invulling van een nieuw verschijnsel binnen zedendelicten. Voor de strafbaarheid van grooming zal in ieder geval meer moeten zijn dan (seksueel geladen) contact tussen een volwassene en een kind onder de zestien. Het onderscheid tussen de communicatiefase en (uitvoerings)handelingen die zijn gericht op het plaatsvinden van een ontmoeting, wordt met de uitspraak van de HR nog niet duidelijk. Wel komt naar voren dat de HR prioriteit geeft aan de wetsgeschiedenis, waarbij met name de nadruk wordt gelegd op de veiligheid en de bescherming van slachtoffers.

[32] HR 11 november 2014, ECLI:NL:HR:2014:3140, m.nt. N. Keijzer, r.o. 2.7.
[33] HR 11 november 2014, ECLI:NL:HR:2014:3140, m.nt. N. Keijzer.
[34] Ibid.

Aangifte bij zedendelicten: niet zo vanzelfsprekend als het lijkt

Door Eline Ernst (Masterstudent Strafrecht)

Inleiding

Het lijkt in eerste instantie vanzelfsprekend: aangifte doen als je slachtoffer bent geworden van een misdrijf. Toch zal iedereen het begrijpen als je geen aangifte doet van de zoveelste gestolen fiets, gezien de geringe kans dat de dader ooit gepakt wordt. Ook bij ernstigere delicten blijft het percentage slachtoffers dat aangifte doet laag. Een schrijnend voorbeeld hiervan zijn de zedendelicten. Het aantal aangiftes dat hierover gedaan wordt valt elk jaar weer lager uit, terwijl het percentage slachtoffers gelijk blijft.[35] Dit is zorgwekkend en reden genoeg om eens te kijken naar de oorzaken en mogelijke oplossingen hiervan.

Cijfers

Zoals gezegd nemen de cijfers van aangiftes van zedendelicten elk jaar af.[1] Uit slachtofferenquêtes blijkt verder dat ongeveer 0.1% van de bevolking in 2015 slachtoffer werd van een zedenmisdrijf.[36] Aantekening hierbij is wel dat slachtofferenquêtes vaak niet helemaal correct zijn, aangezien veel slachtoffers niet uitspreken dat zij slachtoffer zijn geworden.[37] Uit onderzoek van Rutgers, het kenniscentrum seksualiteit, blijkt dat 11% van de mannen en 31% van de vrouwen tussen de 15 en 24 jaar was ooit in zijn of haar leven slachtoffer van fysiek grensoverschrijdend gedrag.[38] Dit komt neer op ongeveer 115.000 mannen en 285.000 vrouwen.[39] Tussen de 25 en 70 jaar is dit respectievelijk 13% en 42%.[40] Dit komt neer op ongeveer 655.000 mannen en maar liefst 2.105.000 vrouwen.[41] Ondanks dat de afgelopen jaren het aantal slachtoffers van seksuele delicten volgens de veiligheidsmonitor al enkele jaren redelijk stabiel is, daalt het aantal slachtoffers dat aangifte doet hard. In 2012 deed nog 37,2% van de slachtoffers aangifte, in 2015 was dit nog maar 12,4%.[42] Zedendelicten zijn dan wel geen klachtdelict, maar in de meeste gevallen is de aangifte van het slachtoffer de enige aanleiding om een onderzoek te starten. Bij opsporing en vervolgen van zedendelinquenten is het daarom erg belangrijk dat slachtoffers aangiftes doen. Doordat de aangiftes afnemen, wordt het dus moeilijker om de daders op te sporen en te vervolgen. Het is daarom zorgwekkend dat de aangiftepercentages de laatste jaren zo veel dalen.

Waarom niet?

Voor slachtoffers blijken er vaak goede redenen te zijn om geen aangifte te doen. Ik sprak hierover Iva Bicanic, zij is GZ-psycholoog, onderzoeker en tevens coördinator en medeoprichter van het Centrum Seksueel Geweld. Zij vertelde mij dat er verschillende redenen zijn waarom slachtoffers geen aangifte doen. Een veel voorkomende reden is dat slachtoffers het niet fijn vinden om over het misdrijf te praten. De stap om dan met een onbekende politiebeambte te praten is dan erg hoog. Zij ervaren hierbij vaak schaamte of schuldgevoelens. Dit komt doordat veel slachtoffers de ervaring nog niet verwerkt hebben. Vaak proberen de slachtoffers deze nare ervaring te vergeten, waardoor ze er niet over willen of kunnen praten. Daarnaast zijn veel slachtoffers bang voor wraak van degene tegen wie zijn aangifte doen. Dit heeft te maken met de aard van het delict: veel zedendelicten gebeuren in vertrouwelijke kring. Als het slachtoffer dan aangifte doet, zijn ze bang voor wraak of uitsluiting. Ook de bewijslast is lastig bij zedendelicten: het is vaak het ene woord tegen het ander. Daarom voert de politie voorafgaand aan de aangifte een informerend gesprek met het slachtoffer. Hierbij probeert de politie een reëel verwachtingspatroon te scheppen, ook met betrekking tot het bewijs. Belangrijk is dat de verdachte op basis hiervan zelf de overweging maakt om wel of geen aangifte te doen.

Ook secundaire victimisatie speelt voor veel slachtoffers een belangrijke rol. Dit betekent dat een slachtoffer als het ware voor een tweede keer slachtoffer wordt van hetzelfde delict, doordat deze geconfronteerd wordt met negatieve reacties en ongeloof uit de sociale omgeving en ontmoedigende procedures en instanties. 'Blaming the victim' is een veel voorkomend verschijnsel binnen secundaire victimisatie. Vaak worden slachtoffers zelf als (mede-)veroorzakers gezien, omdat deze zich bijvoorbeeld uitdagend zou hebben gedragen of gekleed. Ook worden veel slachtoffers niet geloofd. Dit komt doordat mensen willen geloven in een ordelijke en logische wereld.[43] Door het slachtoffer de schuld te geven, behoudt men de (schijn)veiligheid van een rechtvaardige wereld. Dit proces is schadelijk voor het slachtoffer en kan, naast dat het traumatiserend kan werken, erg ontmoedigend zijn om aangifte te doen.

Recente ontwikkelingen

Het aantal aangiftes daalt dus elk jaar, maar toch zijn er recent vele verbeteringen in de procedure aangebracht die het makkelijker maken om aangifte te doen. Zoals hiervoor vermeld heeft Iva Bicanic samen met cognitief gedragstherapeutisch werker en seksuoloog Astrid Kremers het initiatief genomen voor de oprichting van Centrum Seksueel Geweld, dat bestaat uit 16 landelijke centra. Hiermee beogen zij de slachtofferhulp voor slachtoffers van seksueel geweld minder versnippert te maken. Om dit te realiseren werken zij onder andere samen met de politie, verschillende ziekenhuizen, de GGD en slachtofferorganisaties. Op deze manier wordt alle hulp gecentraliseerd op een plek, zodat slachtoffers beter weten waar zij terecht kunnen en niet heen en weer worden gestuurd. In januari 2016 is daarnaast de hernieuwde instructie voor zedenrechercheurs in werking getreden. Voorheen moesten zedenslachtoffers soms tot twee weken wachten voordat zij aangifte konden doen, de zogenaamde bedenktijd.[44] Dit leverde veel kritiek op uit de politiek en belangenorganisaties, aangezien zij vonden dat slachtoffers door de politie op deze manier werden ontmoedigd om aangifte te doen. De bedenktijd was niet verplicht, maar veel rechercheurs dachten dat dit wel het geval was. In de Politie-instructie Zeden 2016 wordt uitdrukkelijk vermeld dat de bedenktijd wordt vastgesteld in overleg met het slachtoffer en dat er geen bedenktijd hoeft te zijn indien het slachtoffer direct aangifte wil doen. Daarnaast hoeven zedenrechercheurs geen vast aantal onderwerpen meer af te lopen met het slachtoffer voorafgaand aan de aangifte. In het informatieve gesprek moet vooral de persoon van het slachtoffer voorop staan en gekeken worden naar zijn of haar behoeftes. Ook komt er meer nadruk te liggen op ambtshalve opsporing. Dit speelt met name wanneer het slachtoffer afziet van aangifte, maar wanneer er toch voldoende aanwijzingen zijn om een opsporingsonderzoek in te stellen. Dit kan een goede manier zijn om het lage aantal aangiftes bij zedenmisdrijven te compenseren, maar het kan aan de andere kant erg confronterend zijn voor het slachtoffer, die juist het ellenlange proces van opsporing en vervolging bewust niet heeft gewild.

Een andere ontwikkeling met betrekking tot de rol van slachtoffers binnen het strafproces, is de uitbreiding van het spreekrecht.[45] Deze uitbreiding houdt in dat slachtoffers van misdrijven sinds 1 juli 2016 uitgebreider hun verhaal mogen

[35] *Veiligheidsmonitor,* Den Haag: CBS 2015, p. 175.
[36] *Veiligheidsmonitor,* Den Haag: CBS 2015, p. 175.
[37] Van Dijk, Huisman en Nieuwbeerta, *Actuele Criminologie*, Den Haag: Sdu 2016, p. 71.
[38] *Seksuele gezondheid in Nederland 2011*, Utrecht: Rutgers 2011.
[39] *Bevolkingsstatistiek; leeftijd; geslacht,* Den Haag: CBS 2016.
[40] *Seksuele gezondheid in Nederland 2011*, Utrecht: Rutgers 2011.
[41] *Bevolkingsstatistiek; leeftijd, geslacht,* Den Haag: CBS 2016.
[42] *Veiligheidsmonitor,* Den Haag: CBS 2015, p. 186.
[43] Van Dijk, Huisman en Nieuwbeerta, *Actuele Criminologie*, Den Haag: Sdu 2016, p. 283.
[44] *Volkskrant* 28 december 2015; *Politievakblad Blauw*, 26 januari 2016.
[45] Artikel 51e Wetboek van Strafvordering, *Stb*. 2016, 160.

doen tijdens de terechtzitting. Zij hoeven zich niet, zoals voorheen, te beperken tot vertellen welke impact het delict op hen heeft gehad. Het is echter onwaarschijnlijk dat deze uitbreiding een rol zal spelen bij de overweging om aangifte te doen. Slachtoffers maken pas later in het proces de keuze om al dan niet van het spreekrecht gebruik te maken. Wel kan het spreekrecht een positieve uitwerking hebben op de ervaring van het proces door het slachtoffer. Doordat zij zonder beperkingen hun verhaal mogen doen tegenover de rechter, is het waarschijnlijk dat zij zich meer gehoord voelen.

Conclusie

Er verandert ontzettend veel op het gebied van slachtoffers binnen het strafrecht, ook met betrekking tot zedendelicten. Veel van deze veranderingen komen ten gunste van het slachtoffer en het is dan ook te hopen dat dit het doen van aangifte en het zoeken van hulp door slachtoffers stimuleert. Toch zullen de verbetering niet alle obstakels van het proces verhelpen. De schaamte en het moeizame verwerkingsproces blijven helaas bestaan. Ook zijn er schrijnende gevallen van slachtoffers die door zowel de politie als hun persoonlijke omgeving niet worden gehoord. De oplossing hiervoor ligt niet binnen het strafrecht. Het is aan de professionele hulpverleners en de omgeving van de slachtoffers om de verhalen serieus te nemen. Het veel voorkomende 'blaming the victim', of de veronderstelling dat slachtoffers liegen over het delict ondermijnen de oplossing van het probleem.[46] De waarheidsvinding dient uiteraard voorop te blijven staan, maar met name bij zulke gevoelige materie als zedendelicten is het relevant om niet de belangen van het slachtoffer uit het oog te verliezen. Het verbeteren van procedures rondom aangiftes van seksueel geweld is een stap in de goede richting. Zorgen dat slachtoffers beter gehoord worden levert immers niet alleen voordeel op voor het slachtoffer, maar zorgt er ook voor dat de drempel om aangifte te doen lager wordt. Hierdoor zullen er meer zaken worden opgelost en berecht en komt het de waarheidsvinding ten goede.

[46] Van Dijk, Huisman en Nieuwbeerta, *Actuele Criminologie*, Den Haag: Sdu 2016, p. 283.

Culturele criminologie en zedendelinquentie

Door Anne Lodder (Bachelorstudent Rechtsgeleerdheid)

Het debat over een eventuele relatie tussen etniciteit en zedendelinquentie is opgelaaid naar aanleiding van de massale aanrandingen in Duitse en Zweedse steden, waarbij onder andere vluchtelingen vrouwen betastten en in enkele gevallen verkrachtten.[47] Zedendelicten worden door de meeste van ons gezien als één van de meest verwerpelijke delicten in onze samenleving. De culturele criminologie richt zich op het bestuderen en begrijpen van de culturele migratieachtergrond van crimineel of ander "afwijkend" gedrag en de maatschappelijke reacties daarop. Wat voor inhoud kunnen we echter geven aan de culturele criminologie in verband met zedendelinquentie en wat voor onderzoek wordt er naar de culturele migratieachtergrond van zedendelinquenten gedaan?

De relatie tussen etniciteit en zedencriminaliteit

Lange tijd werd vanwege de vermeende stigmatiserende effecten in Nederland geen onderzoek gedaan naar de eventuele relatie tussen etniciteit en (seksueel) crimineel gedrag.[48] Onderzoek naar zedencriminaliteit en de relatie tussen etniciteit en zedendelinquentie komt om die reden tot nu toe nauwelijks aan bod. Anton van Wijk en Arjan Blokland richten zich daarom in hun onderzoek naar de etnische achtergrond van zedendelinquenten in het jaar 2005 op de mate waarin allochtone groepen in vergelijking tot autochtonen voorkomen onder verdachten van zedenmisdrijven. Zij hebben de overeenkomsten en verschillen in de criminaliteitspatronen van verdachten van zedenmisdrijven uit de verschillende bevolkingsgroepen onderzocht met behulp van de landelijke politieregistratie.

Mogelijke verklaringen voor de relatie tussen etniciteit en zedencriminaliteit

Vaak wordt gewezen op de algemeen criminogene effecten van bijvoorbeeld een marginale sociaaleconomische positie, lage opleiding en slechte huisvesting.[49] Echter, ook wanneer hier rekening mee wordt gehouden, blijft een oververtegenwoordiging bestaan.[50] Anderen wijzen op het belang van culturele verklaringen van bepaalde bevolkingsgroepen.[51] Van San legde in 1998 een relatie tussen eer en mannelijkheid in de Antilliaanse cultuur en geweldgebruik door Curaçaose jongeren.[52]

Het blijft echter onduidelijk in hoeverre verklaringen voor de oververtegenwoordiging van mensen met een culturele migratieachtergrond in de registreerde criminaliteit ook specifiek gelden voor zedencriminaliteit. Uit onderzoek van Van wijk e.a. blijkt dat voor veel zedendelinquenten het zedenmisdrijf slechts een bescheiden plaats heeft in het totale criminaliteitspatroon. Vooral bij plegers van verkrachting lijkt het vooral een uiting te zijn van een onderliggend algemeen antisociaal gedragspatroon en minder een uiting van een deviante seksuele ontwikkeling.[53] Langström onderzocht de samenhang tussen een breed scala aan risicofactoren en het risico op een herhaald delict. Hij concludeert aan de hand van risicotaxatie-instrumenten dat allochtone zedenrecidivisten niet kunnen worden onderscheiden van de niet-recidivisten en dat seksueel afwijkend gedrag geen belangrijke risicofactor lijkt te zijn voor zedendelinquentie onder minderheden.

Toch lijken factoren zoals seksuele deviante opvattingen, cognitieve vervormingen met betrekking tot seksualiteit of afwijkende seksuele fantasieën een belangrijke rol te spelen bij de totstandkoming van zedendelinquentie.[54] In het kader van dit artikel is het interessant of er indicaties zijn dat autochtonen en mensen met een culturele migratieachtergrond hierin verschillen. Uit Nederlands onderzoek blijkt dat verschillende etnische groepen anders aankijken tegen seksualiteit en relaties dan autochtone Nederlanders, deels gekleurd vanuit hun specifieke culturele migratieachtergrond.[55] Bovendien werd in dit onderzoek de constatering gedaan dat de jongere generatie minder traditionele opvattingen heeft. Ook kunnen groepsdynamische processen een rol spelen bij groepszedenzaken. Groepsdruk kan er namelijk toe leiden dat jongeren zich medeschuldig maken aan een zedenmisdrijf en achteraf dat gedrag normaliseren.[56] In het algemeen kan gezegd worden dat in grotere gemeenten ook meer misdrijven worden geregistreerd en daarnaast komen verkrachtingen vaker voor in de politieregistraties van de grote steden.[57]

Groepen met een culturele migratieachtergrond die, wanneer we rekening houden met hun aandeel in de bevolking, sterk oververtegenwoordigd zijn in de algemene criminaliteitscijfers, zullen dit naar verwachting ook zijn in de registreerde zedencriminaliteit.[58] Het gaat hier dan vooral om zedendelicten, zoals aanranding en verkrachting. Autochtone zedenverdachten zullen daarentegen relatief veel geregistreerd worden voor schennis en kindermisbruik. Logischerwijs mag verwacht worden dat groepen uit landen met een vergelijkbare seksuele moraal als in Nederland, een patroon vertonen dat meer overeenkomt met dat van autochtone Nederlanders.[59]

Onderzoeksresultaten

Uit het onderzoek van Van Wijk en Blokland blijkt dat, met uitzondering van West-Europa en Indonesië, alle etnische minderheidsgroepen zijn oververtegenwoordigd in de groep zedenverdachten. Wanneer er gekeken wordt naar de mate van oververtegenwoordiging in de groep zedenverdachten in vergelijking met de totale groep verdachten in 2005, dan blijkt dat Antillianen, Surinamers en Marokkanen het sterkst zijn oververtegenwoordigd. Personen uit het Midden-Oosten blijken sterker te zijn oververtegenwoordigd in de zedencriminaliteit dan in de totale criminaliteit.[60] Uit hetzelfde onderzoek blijkt verder dat oververtegenwoordiging van de diverse etnische groepen delictspecifiek is. Antillianen en Marokkanen bevestigen hierbij de verwachting van Van Wijk en Blokland dat groepen die oververtegenwoordigd zijn in zowel algemene criminaliteit als zedencriminaliteit zich vooral schuldig maken aan aanranding en verkrachting. [61] Dit gegeven geldt echter niet voor personen uit het Midden-Oosten, die ook relatief sterk zijn oververtegenwoordigd bij aanranding en verkrachting, maar veel minder sterk in de algemene criminaliteitscijfers. Surinamers blijken oververtegenwoordigd in zowel algemene criminaliteit als zedencriminaliteit, maar hun oververtegenwoordigingspatroon wijkt minder sterk af van dat van autochtone Nederlanders.[62] Autochtone Nederlanders

[47] http://www.nu.nl/dvn/4193456/we-weten-aanrandingen-in-keulen-in-nieuwjaarsnacht.html.
[48] F. Bovenkerk & Y. Yesilgöz, 'Crime, Ethnicity and the multicultural administration of justice', in: *Cultural Criminology Unleashed*, London: Glasshouse Press 2004, p. 81-96.
[49] M. Blom e.a., *Verdacht van criminaliteit. Allochtonen en autochtonen nader bekeken*, Den Haag: CBS/WODC, Cahier 2005-2.
[50] E. Leuw, *Criminaliteit en etnische minderheden. Een criminologische* analyse. Den Haag, WODC 1997.
[51] A. van Wijk & A. Blokland, 'Zedendelinquentie en etniciteit', *Mens en Maatschappij* 2008.
[52] M.van San, *Stelen en steken: delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*, Amsterdam: Het Spinhuis 1998.
[53] A. Blokland & A. van Wijk, 'Criminele carrières van zedendelinquenten', in: *Facetten van zedencriminaliteit*, Den Haag: Elsevier 2007, p. 367-380.
[54] R.K. Hanson & M.T. Bussiére, Predicting relapse: a meta-analysis of sexuel offender recidivism studies, *Journal of Consulting and Clinical Psychology 1997*, p. 348-362.
[55] P. Vennix & I. Vanwesenbeeck, *Seksualiteit en relaties van Turkse en Marokkaanse Nederlanders*, Delft: Uitgeverij Eburon 2006.
[56] J. Hendriks & C.C.J.H. Bijleveld, Groepszedendelinquenten; de stand van zaken, in: *Facetten van zedencriminaliteit*, Den Haag: Elsevier 2007, p. 413-421.
[57] Van Wijk e.a., *Zedencriminaliteit in Nederland. Delicten en delinquenten nader in beeld gebracht*, Zeist: Uitgeverij Kerckebosch. 2006a.
[58] A. van Wijk & A. Blokland, 'Zedendelinquentie en etniciteit', *Mens en Maatschappij* 2008.
[59] Idem.
[60] Idem.
[61] Idem.
[62] Idem.

worden vooral geregistreerd voor overige zedenzaken.[63] Dit patroon zien we ook bij zedenverdachten uit West-Europa, Indonesië en wat overige zedendelicten betreft ook bij Surinamers. Indonesiërs en Surinamers vormen twee van de langst in Nederland verblijvende mensen met een culturele migratieachtergrond. Het is niet onaannemelijk dat personen uit West-Europa in hun opvattingen over seksualiteit meer lijken op autochtone Nederlanders, dan bijvoorbeeld personen uit Afrika of het Midden-Oosten.[64]
Onderzoeker Jennissen van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid deed in 2007 ook onderzoek naar de oorzaak van oververtegenwoordiging van zedendelinquenten onder mensen met een culturele migratieachtergrond. Hij kwam tot de conclusie dat niet-westerse allochtonen relatief vaker zedenmisdrijven plegen dan autochtone Nederlanders. De uitschieters zijn volgens hem mensen van Antilliaanse komaf, gevolgd door mensen uit de sub-Sahara Afrika en Arabische landen. Uit eerder onderzoek naar de relatie tussen etniciteit en (zeden)criminaliteit dat is gedaan door CBS/WODC blijkt dat gelet op hun aandeel in de bevolking, vooral Antillianen, Marokkanen en Somaliërs vaker dan autochtone Nederlanders in aanraking komen met de politie, terwijl dat niet of nauwelijks het geval is bij bijvoorbeeld Indonesiërs.[65]

Conclusie

Van Wijk en Blokland zijn voorzichtig met het doen van uitspraken over motieven en beweegredenen van de plegers van zedenmisdrijven. Hier kunnen volgens hen geen uitspraken over worden gedaan op basis van politiegegevens en bovendien is elke verdachte een uniek persoon. Op basis van hun resultaten lijken vooral Antilliaanse en Marokkaanse verdachten zedenmisdrijven te plegen vanuit een bredere antisociale criminele levensstijl. Zedendelicten zoals verkrachting en aanranding vormen bij hen een klein deel van de totale criminaliteit. Bij autochtone Nederlanders draait het naar verhouding meer om zedenverdachten van overige zedenmisdrijven, zoals veelal kindermisbruik. Het aandeel eenmalige zedendelinquenten is in deze laatste groep groot en het aandeel zedencriminaliteit in het totale criminaliteitspatroon van deze verdachten is vergelijkbaar groot.[66]
Nader onderzoek naar de causaliteit van etniciteit bij zedendelinquenten zal moeten aantonen of er inderdaad een verband bestaat tussen etniciteit en zedendelicten. Het onderzoek naar oorzaken van seksueel afwijkend gedrag is complex en vereist daarom een benadering vanuit diverse vakgebieden. Verschillende factoren moeten in hun onderlinge samenhang en wisselwerking worden bezien.[67] Daarbij is niet alleen onderscheid tussen afkomst van daders van belang, maar bijvoorbeeld ook onderscheid tussen mannen en vrouwen en onderscheid naar leeftijd. Natuurlijk gaat het in de criminologie per slot van rekening nog steeds om het begrijpen en verklaren van crimineel gedrag, welk onderscheid daarbij dan ook zal worden gemaakt.

[63] A. van Wijk & A. Blokland, 'Zedendelinquentie en etniciteit', *Mens en Maatschappij* 2008.
[64] Idem.
[65] M. Blom e.a., *Verdacht van criminaliteit. Allochtonen en autochtonen nader bekeken*. Den Haag: CBS/WODC, Cahier 2005-2.
[66] A. van Wijk & A. Blokland, 'Zedendelinquentie en etniciteit', *Mens en Maatschappij* 2008.
[67] W.L Marshall & H.E. Barbaree, '*An integrated theory of the etiology of sexual offending'*, in: Handbook of sexual assault. Issues, theories, and treatment of the offender, New York: Plenum Press 1990, 257-275.

Seksueel misbruik binnen de katholieke kerk

Door Nikki Bosboom (Bachelorstudent rechtsgeleerdheid)

In 2010 werd men opgeschrikt door vele berichten in de media over seksueel misbruik door katholieke geestelijken in de jaren '50, '60 en '70. Zowel jongens als meisjes werden gedurende deze periode vaak op gruwelijke wijze seksueel misbruikt.[68] Decennia later durven slachtoffers te spreken over de gebeurtenissen die toen hebben plaatsgevonden, waardoor de omvang van het misbruik nu pas echt goed zichtbaar wordt. Om deze reden heeft een onafhankelijk onderzoek plaatsgevonden onder leiding van Wim Deetman. De conclusies uit dit onderzoek zijn hard en duidelijk: katholieke geestelijken hebben op grote schaal seksueel misbruik gemaakt van minderjarigen en binnen bestuurlijke kringen was men daarvan op de hoogte. Het kwalijke is dat men verzuimde adequaat op te treden tegen dit misbruik.[69]

Maar hoe nu verder? Hoe kunnen de slachtoffers de erkenning krijgen die zij verdienen? Via de strafrechtelijke weg kan dit via het doen van aangifte. Het probleem is echter dat in de meerderheid van de zaken dit niet meer mogelijk is, omdat deze zaken zijn verjaard en hierdoor het vervolgingsrecht verloren is gegaan. Het is voor velen onacceptabel dat zowel de plegers als de kerkelijke bestuurders niet strafrechtelijk ter verantwoording kunnen worden geroepen. Dit wordt zelfs als een schending van de rechtsstaat ervaren.[70] Ik zal daarom bespreken of het mogelijk is om te vervolgen via artikel 3 van het Europees Verdrag tot de bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna: EVRM).[71]

O'Keffee/Ierland

Voor toepassing van het EVRM moet de Staat ter verantwoording kunnen worden gehouden. Dit houdt in dat de Staat verantwoordelijk moet zijn voor de kerk wat betreft de naleving van mensenrechten. Daarnaast moet de Staat ook weten dat de kerk het EVRM heeft geschonden.[72] De zaak *O'Keeffe/Ierland* is een goed voorbeeld waarin de Staat aansprakelijk is voor kerkelijke misbruik. In deze zaak volgde klaagster – Louise O'Keeffe – primair onderwijs op de Dunerrow National School in Ierland, welke eigendom was van de katholieke kerk. Een onderwijzer op deze school heeft O'Keeffe misbruikt. In deze periode waren er meerdere klachten over seksueel misbruik door de betreffende onderwijzer, waardoor hij aanvankelijk met ziekteverlof ging en ontslag nam. De manager van de school meldde het seksueel misbruik niet bij de autoriteiten of de politie. Vervolgens werd de onderwijzer overgeplaatst naar een andere school, waar hij opnieuw kinderen seksueel misbruikte. Dit misbruikschandaal kwam in de jaren negentig aan het licht. Door deze zaak realiseerde O'Keeffe dat haar psychische problemen het gevolg waren van het seksueel misbruik in haar schooltijd. O'Keeffe klaagde vervolgens de Ierse Staat aan door onder andere een beroep te doen op 'vicarious liability' – de aansprakelijk gestelde persoon of entiteit heeft dan zelf geen schade toegebracht, maar staat in een bijzondere relatie tot degene die wel verantwoordelijk is voor de schade. De zaak kwam voor het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM). Het EHRM oordeelde dat Ierland zich bewust had moeten zijn van het bestaan van de bijzondere positieve verplichting als het gaat om bescherming van de gezondheid en welzijn van kinderen, vooral in de context van het primair onderwijs.[73] Deze positieve verplichting houdt in dat er effectieve mechanismen voor detectie en aangifte of rapportage hadden moeten bestaan en een adequaat mechanisme voor rechtsbescherming achteraf. De Ierse Staat kan zich niet onttrekken aan deze aansprakelijkheid door te stellen dat de verantwoordelijkheid was overgedragen aan het management van de National Schools (welke een niet-statelijke, op religieuze grondslag gebaseerde entiteit is). Daarbij kwam dat er voldoende aanwijzingen waren dat Ierse Staat al langere tijd weet had van het seksueel misbruik binnen deze scholen. De Ierse Staat slaagde echter niet om adequaat op te treden tegen een onderwijzer die zich gedurende vele jaren schuldig heeft gemaakt aan bijna 400 gevallen van seksueel misbruik. Dit leidde niet alleen tot een schending van artikel 3 EVRM door de Ierse Staat, maar ook tot een schending van artikel 13 EVRM door vicarious liability.[74]

Is de Nederlandse Staat aansprakelijk?

Een dergelijke zaak zullen wij in Nederland niet snel zien. In Nederland hebben wij een strikte scheiding tussen de Staat en de kerk. De kerk heeft een privaatrechtelijke status in de zin van artikel 2:2 Burgerlijk Wetboek op grond van artikel 6 Grondwet.[75] Dit neemt niet weg dat de Staat bevoegd is tot ingrijpen, indien de kerk zich niet houdt aan de normen van het EVRM.[76] Volgens Leonard Besselink is hierdoor sprake van communicerende vaten: de bemoeienis van het wereldlijk gezag zal afnemen, naar mate de kerkelijke organisatie de waarden die ten grondslag liggen aan de burgerlijke rechten en vrijheden adequaat weet te vertalen naar de eigen aard van de kerk.[77]

Zoals in *O'Keeffe/Ierland* al naar voren kwam, is het vaste rechtspraak dat er een bijzondere positieve verplichting op de Staat rust als het gaat om de gezondheid en welzijn van kinderen. Met andere woorden: de Staat moet ernstige schendingen van individuele rechten tegen gaan. We kunnen niet zomaar spreken van statelijke verantwoordelijkheid door deze positieve verplichting wegens onvoldoende bescherming tegen inbreuken op het EVRM door particulieren. Het is van belang dat de Staat weet had of had moeten hebben van dergelijke misdragingen door geestelijken.[78] Op dit punt wordt duidelijk dat de kerk en de Staat in Nederland zijn gescheiden: volgens Renée Kool bemoeit men zich in regel met eigen zaken. Dit wordt door het onderzoek van Wim Deetman bevestigd, omdat hij een beeld schetst waarin de kerken autonoom zijn ten opzichte van de Staat, maar ook naar elkaar toe. Enkel het Vaticaan staat boven deze kerkelijke autonomie.[79] Daarnaast is er geen hard bewijs dat autoriteiten weet hadden van het seksueel misbruik en dit in de doofpot stopte.[80] De kerk daarentegen hield seksueel misbruik stelselmatig geheim, terwijl men in individuele gevallen heeft vertrouwd op de afdoening door de kerk.[81] Hierdoor kan de kerk aansprakelijk gesteld worden voor de schending van artikel 3 van het EVRM die binnen de kerkelijke kring plaatsvonden op grond van een onrechtmatige daad.[82]

---

[68] Wim Deetman, *Seksueel misbruik van minderjarigen in de rooms-katholieke kerk: rapport van de commissie van onderzoek*, Uitgeverij Balans: Amsterdam 2012.
[69] R. Kool, 'Afrekenen met kerkelijk seksueel misbruik', *NJB* 2012/340, afl. 6, p. 376-382 (online publiek).
[70] Kool 2012.
[71] Artikel 3 EVRM: niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen. Slachtoffers van seksueel misbruik kunnen een beroep doen op 'vernederende behandelingen'.
[72] Kool 2012.
[73] Deze positieve verplichting is neergelegd in vaste rechtspraak van het EHRM.
[74] EHRM 28 januari 2014, ECLI:NL:XX:2014:173 (*O'Keeffe/Ierland)*, *NJB* 2014/68, afl. 13.
[75] Leonard Besselink, 'Aansprakelijkheid en verantwoordelijkheid van de diosceane bisschop in het licht van de grondrechten', in: K. Martens, *Verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid van de diosceane bisschop*, Werkgroep Nederlandstalige Canonisten, Leuven: uitgeverij Peeters, 2009, p. 125-138
[76] De Staat dient de godsdienstvrijheid en het recht op vereniging in acht te nemen; zie Kool 2012.
[77] Besselink 2009, p. 132.
[78] Kool 2012; zie ook EHRM 28 januari 2014, ECLI:NL:XX:2014:173 (*O'Keeffe/Ierland)*, *NJB* 2014/68, afl. 13.
[79] Deetman 2012.
[80] D. Steenhuis, *Nil novum. Een onderzoek naar de manier waarop het Openbaar Ministerie is omgegaan met zedenzaken tegen Rooms-Katholieke geestelijken*, juni 2011, www.onderzoekrk.nl.
[81] Joep Dohmen & Guido de Vries, 'Seksueel misbruik priesters in de doofpot', *NRC*, mei 2002 (online publiek).
[82] Kool 2012; zie ook Michiel van Emmerik, 'Overheidsaansprakelijkheid en EVRM: op het grensvlak van privaat- en publiekrecht', *Overheid en Aansprakelijkheid*, juni 2010, nr. 2, p. 72 en 74 (69-74).

Slotsom

Gelet op het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat het niet mogelijk is om de Nederlandse Staat aansprakelijk te stellen via artikel 3 van het EVRM wat betreft het misbruik binnen de katholieke kerk. Hiervoor is vereist dat de Nederlandse Staat verantwoordelijk is voor de kerk wat betreft de naleving van mensenrechten en de Staat moet weten dat de kerk het EVRM heeft geschonden. In Nederland hebben wij echter een strikte scheiding tussen de Staat en de kerk, waardoor er geen hard bewijs is dat de Nederlandse Staat weet had van het kerkelijk misbruik en hiervoor verantwoordelijk kan worden gehouden. De kerk daarentegen hield het seksueel misbruik stelselmatig geheim, waardoor de kerk wel aansprakelijk kan worden gesteld voor de schendingen van het EVRM op grond van een onrechtmatige daad.

Zonder strijd geen overwinning

Door Katy Lever (Bachelorstudent European Law School)

Inleiding

Sinds mensenheugenis vinden er gewapende conflicten plaats. Helaas is er de laatste jaren een choquerende trend te zien rondom het gebruik van seksueel geweld als uiting van terrorisme door gewelddadige, extremistische groeperingen.[83] In oktober 2015 sprak de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (hierna: VN) zijn bezorgdheid uit over het gegeven dat seksueel geweld deel uitmaakt van de strategische doelstellingen van bepaalde terroristische groeperingen. Seksueel geweld wordt namelijk niet alleen gebruikt om de macht, de omzet en de werving te vergroten, maar ook om doelbewust gemeenschappen te versnipperen.[84]

Ban Ki Moon, voormalig secretaris-generaal van de VN verklaarde: 'At a time when armed extremist groups place the subordination of women at the top of their agenda, we must place women's leadership and the protection of women's rights at the top of ours'.[85] In resolutie 2242 van de Veiligheidsraad van de VN, sprak de Veiligheidsraad het voornemen uit meer overleg te voeren, meer te vergaderen en burgers in te lichten omtrent het onderwerp 'vrouwen, vrede en veiligheid'.[86] Ook drong de Veiligheidsraad van de VN er bij de secretaris-generaal en overige instanties op aan om genderperspectieven beter te integreren in het werk.[87] Desalniettemin blijft het gebruik van seksueel geweld door groeperingen, zoals Islamitische Staat, Boko Haram, de Taliban en Al-Qaida onverminderd doorgaan.[88] Het is van groot belang dat conflict-gerelateerd seksueel geweld onder de aandacht wordt gebracht, zodat de inzet van dit verwoestende wapen kan worden bestreden.

Conflict-gerelateerd seksueel geweld

Wat kan er worden verstaan onder 'conflict-gerelateerd seksueel geweld'? De term conflict-gerelateerd seksueel geweld ziet onder meer op verkrachting, seksuele slavernij, gedwongen prostitutie, gedwongen zwangerschap, gedwongen abortus, gedwongen huwelijk en iedere andere vorm van seksueel geweld van deze ernst gepleegd tegen vrouwen, meisjes, mannen of jongens, waarbij het seksueel geweld direct of indirect verbonden is met een conflict.[89]

Deze vormen van seksueel geweld kunnen op verschillende manieren worden gekoppeld aan een conflict. Hierbij valt onder meer te denken aan een tijdelijk, een geografisch of een causaal verband.[90] De link met een conflict kan ook duidelijk aanwezig zijn in het profiel van de dader, doordat de dader verbonden is met veiligheidstroepen van een staat of een andere gewapende groepering. Tevens kan de link met een conflict duidelijk aanwezig zijn in het profiel van het slachtoffer, het slachtoffer behoort namelijk vaak tot een politieke, religieuze of etnische minderheid.[91]

Een wereldwijd fenomeen

In welke conflictsituaties wordt seksueel geweld ingezet als verwoestend wapen? Een rapport van de secretaris-generaal van de VN over conflict-gerelateerd seksueel geweld richt zich op 19 verschillende situaties waarover voldoende betrouwbare informatie beschikbaar is.[92] Aan de hand van verschillende rapporten is er een lijst opgemaakt van 48 groeperingen die worden verdacht van het plegen of verantwoordelijk zijn voor conflict-gerelateerd seksueel geweld. De lijst strekt zich onder meer uit over groeperingen die actief zijn in het Midden-Oosten (Syrie en Irak) en op het Afrikaanse continent (Centraal-Afrikaanse Republiek, Ivoorkust, Congo, Mali en Sudan *et cetera*).[93] Echter voert het in deze context te ver om alle situaties gedetailleerd uiteen te zetten. Om deze reden richt ik mij specifiek op twee uiteenlopende vormen van conflict-gerelateerd seksueel geweld, namelijk in Irak en in de Democratische Republiek Congo.

Het rapport van de secretaris-generaal van de VN over conflict-gerelateerd seksueel geweld bevat gegevens over de periode van januari tot december 2015. In Irak worden meldingen van conflict-gerelateerd seksueel geweld gedurende deze periode voornamelijk ontvangen van mensen die zijn gevlucht voor de Islamitische Staat, evenals van mensen die zijn gered uit de gebieden van de Islamitische Staat. Familieleden van Iraakse vrouwen en meisjes die leven in gevangenschap van de Islamitische Staat in Mosul, Tall'Afar and Raqqah bevestigen het gebruik van seksueel geweld.[94] Ter illustratie, Abu Bakr Al-Baghdadi kondigde op 26 april 2015 een 'fatwa' af waarin hij instrueerde om de Jezidi[95] kinderen van hun moeders te scheiden. Kinderen die de leeftijd van twee jaar hadden bereikt werden overgebracht naar de Madrassa Jihadia en de kinderen die de leeftijd van 10 jaar hadden bereikt werden overgeplaatst naar het Jihadia Instituut in Tall'Afar.[96] Uiteindelijk werden de vrouwen vervoerd binnen Irak en Syrië en aangeboden aan 'emirs' voor seksuele exploitatie. De Islamitische Staat scheidt families om makkelijker controle uit te oefenen over de bevolking, alsmede om het tekort aan vrouwen voor de strijders in Irak en Syrië aan te vullen.[97] Ook heeft de Islamitische Staat seksueel geweld geïncorporeerd in zijn systemen van straf en beloning. Ter illustratie, tijdens de Ramadan vond er een wedstrijd plaats omtrent het memoriseren van de Koran, waarbij de winnaar een Jezidi seksslavin zou ontvangen.[98]

In de Democratische Republiek Congo was ten tijde van het rapporteren van de gegevens omtrent conflict-gerelateerd seksueel geweld een stabilisatiemissie van de VN aan de gang (MONUSCO). Dit als gevolg van het conflict tussen verschillende gewapende groeperingen en veiligheidstroepen van de Congolese regering. De door de VN verzamelde gegevens laten een daling zien in het aantal incidenten omtrent conflict-gerelateerd seksueel geweld, maar de VN blijft voorzichtig ten aanzien van de volledigheid van de verzamelde gegevens. De gegevens worden beïnvloed door onderrapportage en onvolledige toegang.[99]

In totaal waren er 637 incidenten bekend met betrekking tot conflict-gerelateerd seksueel geweld. 375 Slachtoffers zijn vrouwen en 262 slachtoffers zijn meisjes die de leeftijd van 18 jaar nog niet hebben bereikt. Gewapende groeperingen waren verantwoordelijk voor 74% van de incidenten, veiligheidstroepen van de Congolese regering waren

[83] *Report of the Secretary-General on conflict-related sexual violence 2016* (Rapport van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties), UN Doc S/2016/361, p. 8.
[84] Idem. Zie ook resolutie 2242 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (13 oktober 2015), UN Doc S/RES/2242.
[85] *Security Council Unanimously Adopts Resolution 2242 (2015) to Improve Implementation of Landmark Text on Women, Peace, Security Agenda* (13 oktober 2015), Meeting Coverage SC/12076.
[86] Idem.
[87] Idem.
[88] *Report of the Secretary-General on conflict-related sexual violence 2016* (Rapport van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties), UN Doc S/2016/361, p. 9.
[89] Idem, p. 1.
[90] Idem.
[91] Idem.
[92] *Report of the Secretary-General on conflict-related sexual violence 2016* (Rapport van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties), UN Doc S/2016/361, p. 1.
[93] Idem.
[94] Idem, p. 14.
[95] Aanhangers van het jezidisme. Dit is een Koerdische volksreligie.
[96] Idem, p. 15.
[97] Idem.
[98] Idem.
[99] Idem, p. 13.

verantwoordelijk voor de overige 26%.[100] Ondanks het feit dat het aantal incidenten omtrent conflict-gerelateerd seksueel geweld in de Democratische Republiek Congo lijkt te dalen, is het nog niet verdwenen. Zo werd in september 2015 een incident van massaverkrachting door veiligheidstroepen van de Congolese regering gerapporteerd. Het betrof een verkrachting van ten minste 12 vrouwen. Ook vond er in de nacht van 1 op 2 mei 2015 een massaverkrachting plaats door een gewapende groepering die zijn aanvallen had gericht tegen burgers in dorpen en mijnen.[101]

'The man who mends women'

Conflict-gerelateerd seksueel geweld komt in verschillende hoedanigheden voor en is een wereldwijd fenomeen. Een boegbeeld in de strijd tegen conflict-gerelateerd seksueel geweld is Denis Mukwege, een Congolese gynaecoloog. Hij staat beter bekend als 'the man who mends women'. Ongeveer 17 jaar geleden arriveerde een vrouw bij zijn kliniek. Haar genitaliën waren verwoest door geweerschoten. Wat werd gezien als een enkel incident bleek zes maanden later opvallend vaak voor te komen.[102] Verscheidene patiënten brachten soortgelijke verhalen naar Mukwege's kliniek. De ene vrouw was verkracht en vervolgens verminkt met een bajonet, de andere vrouw was verkracht waarna haar genitaliën werden verbrand met rubber.[103]

Dergelijke horrorverhalen deden Mukwege ontdekken dat verkrachting en genitale verminking werden ingezet als wapen in het conflict tussen de verschillende gewapende groeperingen en veiligheidstroepen van de Congolese regering in de Democratische Republiek Congo.[104] Deze ontwikkeling veranderde direct zijn werkwijze. Mukwege ging zich toegewijd inzetten voor de slachtoffers van conflict-gerelateerd seksueel geweld door herstellende operaties uit te voeren.[105] Inmiddels heeft Mukwege al meer dan 40.000 slachtoffers behandeld in zijn kliniek in Panzi. Derhalve heeft hij internationale erkenning gekregen voor zijn belangrijke werk, waaronder een prijs van de VN op het gebied van mensenrechten en de Shakarov-prijs. Ook is hij meerdere malen genomineerd voor de Nobelprijs van de Vrede, maar deze heeft hij nog niet in ontvangst mogen nemen.[106]

In een interview geeft Mukwege aan dat het aantal vrouwen dat hij heeft behandeld slechts de top van de ijsberg is, want er heerst een taboe. Veel slachtoffers van conflict-gerelateerd seksueel geweld komen er niet voor uit, omdat ze bang zijn voor afwijzing door hun partner.[107] De taboe rondom conflict-gerelateerd seksueel geweld is in de Congolese samenleving zo diep geworteld, dat de niet-veroordeelde daders in de buurt van hun slachtoffer(s) wonen. Mukwege merkt op: 'The woman, she knows the guy who lives across the street. She sees him every morning and, unfortunately, he's never had to face the consequences for his actions'.[108]

Ondertussen reikt Mukwege's hand verder dan het bieden van medische zorg. Zijn kliniek heeft een team samengesteld, bestaande uit psychologen en maatschappelijk werkers, om de patiënten te helpen alvorens de reconstructieve operaties plaatsvinden. Ook werken Mukwege en zijn team nauw samen met niet-gouvermentele organisaties die de slachtoffers van conflict-gerelateerd seksueel geweld naderhand voorzien van economische ondersteuning.[109] In zijn interview vertelt Mukwege: 'We've found that when they are doing well physically, when they feel strong enough psychologically and when they are economically independent, that's when women start seeking justice'.[110] Derhalve biedt Mukwege zijn patiënten ook de mogelijkheid om in rechte op te komen tegen de daders, waardoor zij kunnen worden berecht voor hun gruweldaden en er langzamerhand een einde komt aan de straffeloosheid.

Conclusie

Conflict-gerelateerd seksueel geweld doet zich in verschillende hoedanigheden voor en is een wereldwijd fenomeen. Het vindt plaats op delen van het Afrikaanse continent, in het Midden-Oosten en in Azië. Dankzij verschillende resoluties van de Veiligheidsraad van de VN en aanbevelingen van de secretaris-generaal van de VN, wordt er vooruitgang geboekt in de strijd tegen conflict-gerelateerd seksueel geweld. Toch blijft iedereen die zich hiertegen verzet aan het kortste eind trekken, zolang een taboe blijft heersen. Hierdoor worden incidenten niet gemeld en blijven slachtoffers anoniem. Ten aanzien van de straffeloosheid van de daders dienen wetgevende en institutionele regelingen in het leven te worden geroepen om de straffeloosheid tegen te gaan.[111]

Mukwege benadrukt dat het probleem rondom conflict-gerelateerd seksueel geweld niet alleen kan worden beschouwd als een probleem voor vrouwen of een kwestie voor feministen, het is een probleem voor de mensheid. Mukwege stelt: 'What is our humanity worth if people can sell other people to make sexual use of them, to turn them into sex slaves? Our society has to say stop and draw a line in the sand: some acts are such that society as a whole must oppose them'.[112] Het is aan de internationale gemeenschap om in het strijdperk te treden. De internationale gemeenschap dient conflict-gerelateerd seksueel geweld te voorkomen en dient door middel van onderhandelingen met de betrokken partijen een eind te maken aan dit fenomeen. Dit wordt een zware en langdurige strijd, maar zonder strijd geen overwinning.

[100] *Report of the Secretary-General on conflict-related sexual violence 2016* (Rapport van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties), UN Doc S/2016/361, p. 13.
[101] Idem.
[102] Idem.
[103] *Interview: A fate shaped by injustice – one man's mission to help the women of DR Congo,* 18 maart 2016, UN News Centre *www.un.org.*
[104] Idem.
[105] Idem.
[106] Idem.
[107] Idem.
[108] *Interview: A fate shaped by injustice – one man's mission to help the women of DR Congo,* 18 maart 2016, UN News Centre *www.un.org.*
[109] Idem.
[110] Idem.
[111] Idem.
[112] Idem.

De digitalisering van zedendelicten

Door Robin Creuels (Masterstudent Strafrecht)

De digitalisering van de samenleving heeft veel invloed gehad op het strafrecht. Ook een deel van de zedendelicten heeft zich verplaatst naar de digitale wereld. Dit heeft vaak vele negatieve gevolgen voor het slachtoffer. Zo zou sexting volgens onderzoek bij jongeren zulke grote problemen veroorzaken, dat ze in een psychiatrische kliniek terechtkomen.[113] Naast sexting zou men bij digitale zedendelicten kunnen denken aan wraakporno, grooming en sextortion. Vallen deze moderne fenomenen wel onder het bereik van het Wetboek van Strafrecht?[114]

Wraakporno

Wraakporno is het uit wraak via internet verspreiden van vertrouwelijke, intieme gegevens van de ex-partner.[115] Dit gebeurt onder jongeren, alsook volwassenen. Op grond van art. 420b Sr (kinderporno) is het maken, in bezit hebben en verspreiden van seksueel getinte afbeeldingen en filmpjes van minderjarigen strafbaar. Daarmee zou sexting tussen minderjarigen in beginsel al strafbaar zijn. Toch is het niet de bedoeling van de wetgever geweest de seksuele gedragingen van jongeren in een wederzijdse consensuele en affectieve relatie strafbaar te stellen.[116] Het OM zal in dergelijke vallen niet snel overgaan tot vervolging. Daarbij wordt onder andere gelet op of bij de seksuele gedragingen sprake was van druk of dwang.[117]

Bij meerderjarigheid zou er eventueel een beroep kunnen worden gedaan op belediging (art. 266 Sr). Het Hof Leeuwarden is echter van mening dat het plaatsen van een privéfilmpje waarop een persoon naakt te zien is, als zodanig en op zichzelf niet te beschouwen is als het beledigen bij afbeelding.[118] Wel is bij het Hof Den Haag met succes een beroep gedaan op smaad (art. 261 Sr).[119] Bij de rechtbank Oost-Brabant[120] was de bewezenverklaring van smaad en het verspreiden van pornografie door naaktfoto's van een ex-vriendin op facebook te plaatsen, reden om een twee keer zo hoge straf op te leggen dan de officier van justitie aanvankelijk had geëist. Tot slot kan er, indien er feiten worden verkondigd die in strijd zijn met de waarheid, op grond van laster (art. 262 Sr) een strafrechtelijke vervolging volgen.

Bovenstaande toont aan dat vervolging door het OM en de rechtspraak wisselend is. De strafbepalingen zijn immers niet geformuleerd voor deze specifieke situaties. Doch was voormalig Minister van Justitie & Veiligheid Opstelten van mening dat, met de huidige juridische mogelijkheden, de Nederlandse wetgeving op dit moment in beginsel geen lacunes bevatten om op te kunnen treden tegen het ongewenst verspreiden van seksueel getinte beelden.[121]

Grooming

Grooming is daarentegen wel uitdrukkelijk strafbaar sinds 2010 onder artikel 248e Wetboek van Strafrecht. Grooming is met andere woorden digitaal kinderlokken. Een volwassene zoekt contact op via internet met minderjarigen met het uiteindelijke doel een ontmoeting waarbij seksuele handelingen kunnen plaatsvinden. Voor de strafbaarheid van grooming is het geen vereiste dat er in de 'echte' wereld ook contact is geweest tussen de volwassene en het kind. Wel is vereist dat de groomer aan de minderjarige een ontmoeting voorstelt. Deze materiële omschrijving is de reden geweest voor het falen van de zogeheten 'lokpuber': de opsporingsambtenaar die zich voordoet als minderjarige op het internet. Er wordt namelijk alleen voldaan aan de delictsomschrijving wanneer de communicatie daadwerkelijk wordt gevoerd met een minderjarige en niet met een volwassen politieagent. Naar de huidige stand van het recht en de rechtspraak is het aldus materieelrechtelijk onmogelijk de lokmethode bij grooming toe te passen.

Sextortion

Bij wraakporno kan men ervan uit gaan dat de naaktfoto's of -filmpjes vrijwillig zijn verspreid ten tijde van de relatie. Het beeldmateriaal kan echter ook gebruikt worden om iemand af te persen. Dit heet sextortion: seksueel materiaal wordt vergaard en vervolgens dreigt de afperser het materiaal openbaar te maken, tenzij het slachtoffer geld naar de afperser overmaakt. Er zitten vaak criminele organisaties achter die zich via chatrooms voordoen als vrouw en zo mannen weten te verleiden zich voor de webcam uit te kleden. Naast geld[122], kan ook gedwongen seks[123] een drijfveer zijn voor de dader(s). Bij deze gevallen kan er een beroep worden gedaan op dwang (art. 284 Sr) of chantage (art. 318 Sr).

Herziening van de zedentitel

Volgens Helpwanted[124] groeit het aantal slachtoffers van sextortion explosief.[125] In reactie daarop zijn er Kamervragen gesteld aan de Minister van Veiligheid en Justitie Van der Steur.[126] De vraag of de huidige juridische mogelijkheden voldoende zijn om tot vervolging en/of veroordeling te komen wordt beantwoord met een verwijzing naar de uiteenzetting van Opstelten.[127] Niettemin is er het plan om het kopiëren van vertrouwelijke gegevens, waaronder seksueel getint beeldmateriaal, strafbaar te stellen in het wetsvoorstel Computercriminaliteit III.[128] Het wetsvoorstel beoogt daarmee ook een succesvolle inzet van lokpubers in de context van art. 248e Sr mogelijk te maken.[129]

De vraag is echter of dit bevredigend is, gezien er nog steeds beroep moet worden gedaan op strafbepalingen die geen recht doen aan de specifieke situaties. Door het WODC is dan ook onderzoek gedaan naar de vraag of de misdrijven tegen de zeden (Titel XIV, van boek II van het Wetboek van Strafrecht) moeten worden herzien.[130] Conclusie luidt dat de zedendelicten als geheel aan grondige herziening toe zijn. Uit de gepubliceerde feitenrechtspraak blijkt dat over de uitleg van de bestanddelen in de delicten met betrekking tot jeugdigen, regelmatig zeer verschillend wordt gedacht en dat de gehanteerde interpretatie in veel gevallen ook het verschil heeft bepaald tussen vrijspraak en veroordeling. In het bijzonder wordt daarbij gelet op de digitale context: de zedentitel is niet voldoende uitgerust om de verschillende vormen van hands-off misbruik en de toenemende digitalisering een duidelijk plaats te geven.

De minister heeft aangekondigd dat in het najaar van 2016 een wetsvoorstel tot modernisering van de zedenwetgeving in consultatie wordt gegeven.[131] Helaas is deze niet gepubliceerd. Vooralsnog is het dus wachten op het wetsvoorstel om te bezien of de strafrechtelijke bescherming tegen ontucht wordt verruimd.

---

[113] http://www.rtlnieuws.nl/nederland/tientallen-jongeren-belanden-in-psychiatrische-kliniek-na-sexting.
[114] Zie titel XIV, boek 2 Wetboek van Strafrecht.
[115] S. van der Hof, 'Wraakporno op het internet', *Ars Aequi* 2016, AA20160054.
[116] *Kamerstukken II*, 2001/2002, 27 745, nr. 3.
[117] Zie Pubers in beeld: OM-Beleid bij door jongeren geproduceerde seksuele afbeeldingen van minderjarigen, Landelijke Expertisecentrum Kinderporno en Kindersekstoerisme.
[118] Hof Leeuwarden 4 mei 2010, ECLI:NL:GHLEE: 2010:BM3169.
[119] Hof Den Haag 24 oktober 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:3478.
[120] Rb. Oost-Brabant, 19 januari 2017, ECLI:NL:RBOBR:2017:222.
[121] *Aanhangsel handelingen II*, 2014/15, nr. 933.
[122] Rb. 's-Gravenhage, 28 juni 2012, ECLI:NL:RBSGR:2012:BZ0825.
[123] Rb. Midden-Nederland, 2 mei 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:CA2152.
[124] Meldpunt voor online seksueel misbruik.
[125] Zie onder andere http://nos.nl/artikel/2154870-forse-toename-van-afpersing-met-naaktfoto-s-via-internet.html.
[126] *Aanhangsel handeling II*, 2015/16, nr. 3249.
[127] Zie noot 8.
[128] *Kamerstukken II* 2014/15, 28684, 443.
[129] Lees hierover meer in: K. K. Lindenberg, 'De lokpuber verstopt zich in het materiële recht', *Ars Aequi* 2016, AA20150942.
[130] K. Lindenberg & A.A. van Dijk, *Herziening van de zedendelicten? Een analyse van Titel XIV, Tweede Boek, Wetboek van Strafrecht met het oog op samenhang, complexiteit en normstelling*, Zutphen: Paris 2016.
[131] *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, 300.